

Spółdzielnie w Niemczech wobec wyzwań współczesnego rolnictwa – wybrane aspekty prawne*

Cooperatives in Germany Facing the Challenges of Modern Agriculture. Selected Legal Aspects

The author tries to answer the question, whether and to what extent the legal provisions governing agricultural cooperatives in Germany, as well as the way they are established and operated, respond to the challenges of modern agriculture. Since the subject is broad only selected issues are presented in the article.

In the first part the author considers challenges of modern agriculture indicated in the documents of the European Union, the United Nations or resulting from the Common Agricultural Policy. There are also references to draft acts concerning the CAP after 2020. Then, the author focuses on the typology of agricultural cooperatives in Germany, the Genossenschaftsgesetz and its amendments of 2006, 2015 and 2017, on combining the cooperatives and selected tax reliefs addressed to cooperatives.

In summary, the author states, among other things, that the German legislator tries to introduce regulations that are expected to solve legal problems of existing cooperatives and encourage creating new ones, and he takes into account the challenges of agriculture and rural areas.

Aneta Suchoń

*Profesor Uniwersytetu
im. Adama Mickiewicza w Poznaniu*

Key words:
cooperatives, agriculture, agricultural
cooperatives, Common Agricultural Policy,
rural areas

Słowa kluczowe:
spółdzielnie, rolnictwo, spółdzielnie
rolnicze, Wspólna Polityka Rolna,
obszary wiejskie

1. Wprowadzenie

Zmiany społeczno-gospodarcze, degradacja środowiska naturalnego i postęp cywilizacyjny stawiają nowe wyzwania przed rolnictwem. Przede wszystkim konieczny jest jego zrównoważony rozwój, łączenie celów ekonomicznych, społecznych i środowiskowych (np. ochrona gruntów rolnych, agroturystyka, energia odnawialna, handel i wytwarzanie

<https://doi.org/10.36128/priv.vi4.60>

---

* Artykuł stanowi jeden z efektów stażu naukowego w Institut für Landwirtschaftsrecht der Universität Göttingen (Niemcy) w ramach „Programu Staży Naukowych realizowanych za granicą w roku 2019 przez nauczycieli akademickich zatrudnionych na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu”.

żywności wysokiej jakości)¹. W dokumencie ONZ² *Przekształcamy nasz świat: Agenda na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030* nawiązano do wyzwań rolnictwa i wskazano m.in., że do 2030 roku należy zwiększyć wydajność rolnictwa i dochody producentów żywności, w szczególności kobiet, rodzinnych gospodarstw rolnych, utworzyć systemy zrównoważonej produkcji żywności, podejmować działania w zakresie przystosowania się do zmian klimatu i łagodzenia skutków jego zmian³.

Niemcy to kraj, w którym rolnictwo stanowi ważną gałąź gospodarki, a producent rolny jest z reguły członkiem co najmniej dwóch spółdzielni rolniczych zrzeszonych w Niemieckim Związku Raiffeisen⁴. To właśnie spółdzielnie przyczyniają się do rozwoju obszarów wiejskich i rozwiązywania występujących tam problemów. Prowadzą działalność m.in. w zakresie zaopatrzenia, czyli nabywania dóbr potrzebnych do produkcji rolnej prowadzonej przez jej członków, usług agrotechnicznych, przechowania i wspólnej sprzedaży produktów rolnych, przetwórstwa. Spółdzielnie wnoszą znaczący wkład w dobrobyt gospodarczy i stabilność społeczną w tym kraju. W aspekcie rozwoju rolnictwa istotne jest zapewnienie odpowiednich uwarunkowań prawnych, w ramach których spółdzielnie mogą dobrze funkcjonować⁵.

Podstawowym aktem prawnym w zakresie zakładania i prowadzenia działalności przez spółdzielnie jest *Genossenschaftsgesetz* (prawo spółdzielni, zwana GenG) z 1889 r.⁶. Ustawa ta była oczywiście wielokrotnie nowelizowana (uproszczono także jej nazwę)⁷. Prócz wspomnianego aktu prawnego na

-
- 1 J. Zegar, *Współczesne wyzwania rolnictwa*, Warszawa 2012, s. 10 i nn.; *Agrarrecht*, red. M. Düsing, J. Martínez, München 2016, s. 699 i nn.
  - 2 ONZ, *Przekształcamy nasz świat: Agenda na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030*, <URL=http://www.unic.un.org.pl/files/164/Agenda%202030_pl_2016_ostateczna.pdf>, [dostęp: 10.09.2018].
  - 3 Ibidem.
  - 4 Deutschen Raiffeisenverband e.V., <URL=<http://www.raiffeisen.de/>>, [dostęp: 08.07.2019].
  - 5 Tak np. Hans-Joachim Fuchtel, parlamentarny sekretarz stanu przy federalnym ministrze żywności i rolnictwa, 19 lutego 2019 r. w Berlinie podczas *Jahresempfang der deutschen Genossenschaften 2019*. *Genossenschaften in Deutschland*, <URL=<https://www.genossenschaften.de/jahresempfang-der-deutschen-genossenschaften-2019>>, [dostęp: 20.09.2019].
  - 6 BGBl (Bundesgesetzblatt, czyli Federalny Dziennik Ustaw). I S. 2230, ostatnia zmiana z 17.07.2017 r. BGBl. I, s. 2541, 2543.
  - 7 *Gesetz betreffend die Erwerbs und Wirtschaftsgenossenschaften*, ogłoszona w dniu 01.05.1889 (RGBl., s. 55 ze zm.), weszła w życie z dniem 1 października 1889 r. Obecna nazwa *Genossenschaftsgesetz*, zwana

działalność omawianych podmiotów gospodarczych wpływają także inne regulacje, jak choćby *Umwandlungsgesetz* z 1994⁸ (ustawa o przekształceniach), przepisy podatkowe⁹ czy te związane ze Wspólną Polityką Rolną¹⁰.

Celem artykułu jest próba odpowiedzi na pytanie, czy i w jakim stopniu przepisy prawne regulujące spółdzielnie rolnicze w Niemczech, ich organizację i funkcjonowanie, odpowiadają na wyzwania współczesnego rolnictwa. Tematyka jest rozbudowana, dlatego w ramach artykułu zaprezentowane zostaną tylko wybrane zagadnienia. W pierwszej części nastąpi nawiązanie do wyzwań współczesnego rolnictwa wskazanych w dokumentach Unii Europejskiej, ONZ czy wynikających z regulacji prawnych Wspólnej Polityki Rolnej. Następnie rozważania będą się koncentrowały na rodzajach spółdzielni rolniczych w Niemczech, ustawie *Genossenschaftsgesetz* i jej nowelizacjach z 2006, 2015 i 2017, połączeniu spółdzielni oraz wybranych ulgach podatkowych adresowanych do spółdzielni.

2. Wyzwania rolnictwa w dokumentach UE, ONZ i regulacjach prawnych Wspólnej Polityki Rolnej

Wyzwania współczesnego rolnictwa uwzględniła Unia Europejska formując politykę rolną i uchwalając regulacje prawne. Obszary, na których

---

dalej GenG. Zob. np J. Lang, L. Weidmüller, *Genossenschaftsgesetz, Gesetz betreffend die Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften. Mit Erläuterungen zum Umwandlungsgesetz. Kommentar*, Berlin 2019, s. 12 i nn. G. Klotz, *Genossenschaften als Alternative zu Kapitalgesellschaften in Zeitender Finanz und Wirtschaftskrise? Eine Analyseaus rechtlicher, soziologischer und wirtschaftlicher Perspektive*, Saarbrücken 2016. *Berliner Kommentar zum Genossenschaftsgesetz*, red. K. P. Hillebrandt, J. Keßler, Berlin 2019, s. 14 i nn.

- 8 Gesetz zur Bereinigung des Umwandlungsrechts z 28 października 1994 r. (BGBl. I, s. 3210; 1995 I, s. 428), zwana dalej UmwG. Zob. L. Böttcher, O. Habighorst, Ch. Schulte, *Umwandlungsrecht, Gesellschaftsrecht, Steuerrecht, Verfahrensrecht*, Baden-Baden 2019; V. Beuthien, M. Schöpflin, R. Wolff, *Genossenschaftsgesetz: mit Umwandlungs und Kartellrecht sowie Statut der Europäischen Genossenschaft*, München 2018; *Kommentar zum Umwandlungsgesetz*, red. M. Habersack, H. Wicke, München 2019.
- 9 *Körperschaftsteuergesetz* (BGBl. I, s. 4144). Ostatnia zmiana z 4 sierpnia 2019 (BGBl. I, s. 1122, 1123).
- 10 Np. rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1308/2013 z 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólną organizację rynków produktów rolnych oraz uchylające rozporządzenia Rady (EWG) nr 922/72, (EWG) nr 234/79, (WE) nr 1037/2001 i (WE) nr 1234/2007, Dz. U. UE.L. z 2013 r. L 347, s. 671.

prowadzona jest działalność rolnicza i leśna, zajmują 84 % terytorium UE. Sektory te są uzależnione od środowiska i wywierają na nie wpływ¹¹. W Komunikacie Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów *Przyszłość rolnictwa i produkcji żywności*¹² z 2017 r. podkreślono, że Unia Europejska jest jednym ze światowych liderów w produkcji żywności; zapewnia bezpieczeństwo żywnościowe ponad 500 mln obywateli Unii. Co istotne, to rolnicy są jednocześnie pierwszymi zarządcami środowiska przyrodniczego¹³, ponieważ dbają o zasoby naturalne w postaci gleby, wody, powietrza i różnorodności biologicznej na 48% gruntów w UE. W dokumencie wskazano, jak istotne są rozwój technologiczny i cyfryzacja. Umożliwiają one czynienie ogromnych postępów w efektywnym gospodarowaniu zasobami, umacniając tym samym rolnictwo przyjazne środowisku i klimatowi, co ogranicza wpływ hodowli i upraw na środowisko oraz klimat, zwiększa odporność i poprawia stan gleby oraz zmniejsza koszty ponoszone przez rolników. W komunikacie *Przyszłość rolnictwa i produkcji żywności* podkreślono, że sektor ten stoi jednocześnie w obliczu wyzwań związanych z niską rentownością – m.in. z uwagi na obowiązujące w UE wysokie normy, wysokie koszty czynników produkcji oraz rozdrobnioną strukturę sektora pierwotnego¹⁴. Zmiana klimatu oraz ograniczenie zasobów naturalnych będą nadal negatywnie oddziaływać na

-
- 11 Tak, wniosek dotyczący rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiający przepisy dotyczące wsparcia na podstawie planów strategicznych sporządzanych przez państwa członkowskie w ramach wspólnej polityki rolnej (planów strategicznych WPR) i finansowanych z Europejskiego Funduszu Rolniczego Gwarancji (EFRG) i z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) COM/2018/392 final – 2018/0216 (COD), s. 3, <URL=<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/ALL/?uri=CELEX:52018PC0392>>, [dostęp: 23.09.2019].
  - 12 Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów z 29 listopada 2017 r. *Przyszłość rolnictwa i produkcji żywności*, COM(2017) 713 final.
<URL=<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52017DC0713&from=PL>>, [dostęp: 10.07.2019].
  - 13 H.-J. Peters, Th. Hesselbarth, F. Peters, *Umweltrecht*, München 2015, s. 97 i nn.; K. Bartenstein, W. Durner, A. Epiney, A. Proelß, *Internationales Umweltrecht*, München 2017, s. 285 i nn.
  - 14 Ibidem.

rolnictwo i stanowić źródło wyzwań w zakresie bezpieczeństwa żywnościowego i żywności¹⁵.

Z kolei w Komunikacie Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów WPR do 2020 r.: *sprostać wyzwaniom przyszłości związanym z żywnością, zasobami naturalnymi oraz aspektami terytorialnymi* została zaakcentowana szczególnie rola rolnictwa w przeciwdziałaniu zmianie klimatu¹⁶. Rolnicy podjęli już działania, aby znacznie obniżyć poziom emisji gazów cieplarnianych. Rolnictwo może przyczynić się do zrównoważonego zaopatrzenia w energię oraz do rozwoju chemii przyjaznej dla środowiska w oparciu o zasoby odnawialne. Wskazano, że specjalna rola przypada również władzom lokalnym i regionalnym, które wspierają innowacyjne, również oparte na biomasie, koncepcje produkcji energii¹⁷.

Wspólna Polityka Rolna w latach 2014 -2020 skupia się na trzech celach. Po pierwsze, na efektywnej produkcji żywności, czyli zapewnieniu bezpieczeństwa żywnościowego, poprawie zdolności produkcyjnej rolnictwa unijnego i jego konkurencyjności, zwiększeniu dochodów rolników. Po drugie, zrównoważonym zarządzaniu zasobami naturalnymi, czyli wspieraniu działalności rolniczej prowadzonej metodami przyjaznymi środowisku, zabezpieczeniu dostarczania środowiskowych dóbr publicznych, promowaniu ekologicznego wzrostu poprzez innowacje, kontynuacji działań mających na celu łagodzenie skutków zmiany klimatu. Po trzecie, zrównoważonym rozwoju terytorialnym, czyli wspieraniu zatrudnienia na terenach wiejskich, zachowaniu sfery społecznej obszarów wiejskich i promowaniu dywersyfikacji w celu zapewnienia wykorzystania potencjału przez podmioty lokalne¹⁸.

Spółdzielnie z jednej strony mogą pomóc w realizacji tych trzech celów, z drugiej zaś można wysunąć twierdzenie, że nowe zadania WPR przyczynią się do rozwoju i poszerzenia przedmiotu działalności przez niektóre spółdzielnie czy zakładania nowych podmiotów. Do poprawy zdolności

15 Ibidem. Zob. też A. Meisterernst, *Lebensmittelrecht*, 2018, s. 137 i nn.; R. Norer, *Agrarrecht: Entwicklungen* 2017, Bern 2018, s. 20 i nn.; R. Norer, *Handbuch zum Agrarrecht*, Bern 2017, s. 270 i nn.

16 Szerzej: <URL=http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:192:0020:0027:PL:PDF>, [dostęp: 09.07.2019].

17 Szerzej: <URL=http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:192:0020:0027:PL:PDF>, [dostęp: 09.07.2019].

18 Zob. szerzej np. Komunikat Komisji Europejskiej do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów WPR do 2020 r.; Komunikat Komisji Europejskiej do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów z 13 lutego 2012 r., <URL=http://www.eur-lex.europa.eu >, [dostęp: 07.07.2019].

produkcyjnej i konkurencyjności sektora rolnego oraz zwiększenie jego udziału wartościowego w łańcuchu żywnościowym producentów rolnych bezsprzecznie może przyczynić się spółdzielczość branżowa. Angażowanie się zrzeszeń rolników w negocjowanie cen produktów rolnych, zakup tańszych produkcji oraz przetwórstwo mogą przyczynić się do zwiększenia dochodów rolników. Rolnikom działającym w spółdzielniach łatwiej także spełnić drugi cel związany z prowadzeniem działalności rolniczej metodami ukierunkowanymi na dbałość o ochronę środowiska, rozwój rolnictwa zrównoważonego, wzrostem gospodarczym przyjaznym środowisku poprzez innowacje, wymagającym wprowadzenia nowych technologii czy produktów, zmiany procesów produkcyjnych¹⁹. Spółdzielnie wpisują się także w realizację polityki regionalnej²⁰ oraz energetycznej Unii Europejskiej.

Jak podkreśla się w literaturze, europejska polityka regionalna zmierza do harmonijnego rozwoju Unii Europejskiej, niwelowania różnic, czyli osiągnięcia spójności pomiędzy różnymi obszarami pod względem rozwoju społeczno-gospodarczego²¹. Polityka regionalna zakłada: wsparcie rozwoju gospodarczego zacofanych ekonomicznie regionów, restrukturyzację regionów i obszarów przygranicznych, zwalczanie bezrobocia, stymulowanie rozwoju wsi, a także pomoc regionom w wykorzystaniu ich potencjału oraz poprawienie konkurencyjności²². Spółdzielnie co do zasady są związane z danym regionem, znają jego specyfikę, często są to podmioty o długiej tradycji. Przyczyniają się do rozwoju wsi. Warto podkreślić, że VII zasada spółdzielcza przyjęta na XXXI Kongresie Międzynarodowego Związku Spółdzielczego w Manchesterze w 1995 r. to właśnie troska o społeczność lokalną²³.

Z kolei polityka energetyczna ma na celu zachowanie bezpieczeństwa energetycznego. Wynika z niej zwiększanie udziału energii odnawialnej. Do 2020 r. jej udział energii w końcowym zużyciu energii brutto we Wspólnocie ma wynosić 20%. Wynika to z Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady

-
- 19 A. Suchoń, *Wpływ polityki i prawa Unii Europejskiej na rozwój spółdzielni rolniczych w wybranych krajach członkowskich*, „Przegląd Prawa Rolnego” nr 1, 2015, s. 95-120.
  - 20 Zob. np. K. Kokocińska, *Polityka regionalna w Polsce i w Unii Europejskiej*, Poznań, s. 14 i nn.; S. Pastuszka, *Polityka regionalna Unii Europejskiej. Cele, narzędzia, efekty*, Warszawa 2012, s. 11 i nn.
  - 21 T. G. Grosse, *Polityka regionalna Unii Europejskiej i jej wpływ na rozwój gospodarczy. Przykład Grecji, Włoch, Irlandii i wnioski dla Polski*, Warszawa 2000, s. 7 i nn.
  - 22 Zob.: <URL=<http://www.uniaeuropejska.info.pl/polityka-regional-na-ue>>, [dostęp: 09.07.2019].
  - 23 Zob.: <URL=http://www.ozrss.promotion.org.pl/pliki/deklaracja_spoldzielczosci.pdf>, [dostęp: 04.07.2019].

2009/28/WE w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych zmieniająca i w następstwie uchylająca dyrektywy 2001/77/WE oraz 2003/30/WE²⁴. Okazuje się, że spółdzielnie angażują się w osiągnięcie tych założeń. Odnotować należy bowiem spory udział tychże podmiotów w budowę biogazowi, elektrowni wiatrowych, fotowoltaiki²⁵.

W dokumencie ONZ²⁶ *Przekształcamy nasz świat: Agenda na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030* wskazano, że do 2030 r. należy podwoić wydajność rolnictwa i dochody drobnych producentów żywności, w szczególności kobiet i rodzinnych gospodarstw rolnych, utworzyć systemy zrównoważonej produkcji żywności²⁷ oraz wdrożyć praktyki przętnego rolnictwa mające zwiększyć wydajność i produkcję, zachować ekosystemy, wzmocnić zdolność przystosowania się do zmian klimatu²⁸, ekstremalnych zjawisk pogodowych, suszy, powodzi i innych katastrof, a także działania mające stopniowo poprawiać jakość gleby i gruntów, zapewnić różnorodność genetyczną nasion, roślin uprawnych, zwierząt hodowlanych i udomowionych. W dokumencie zostało także podkreślone, że należy podjąć działania zapewniające prawidłowe funkcjonowanie rynków towarów żywnościowych i ich pochodnych oraz ułatwiających dostęp do aktualnych informacji rynkowych, w tym do informacji o rezerwach żywnościowych, by ograniczyć ekstremalną niestabilność cen żywności. Niektóre z wyzwań rolnictwa są także ujęte w projektach aktów prawnych UE dotyczących Wspólnej Polityki Rolnej po 2020 roku.

W dniu 1 czerwca 2018 r. Komisja Europejska (KE) przedstawiła pakiet trzech projektów rozporządzeń ustanawiających przepisy dotyczące realizacji WPR w latach 2021-2027, tj.: wniosek dotyczący rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiający przepisy dotyczące wsparcia na podstawie planów strategicznych sporządzanych przez państwa członkowskie w ramach wspólnej polityki rolnej (planów strategicznych WPR) i finansowanych z Europejskiego Funduszu Rolniczego Gwarancji (EFRG) i z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) COM/2018/392 final – 2018/0216 (COD); wniosek dotyczący rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie finansowania wspólnej

---

24 Dz.U. UE. L. z dnia 5 czerwca 2009 r. 140.16.

25 Zob.: <URL=http://www.europa.eu/legislation_summaries/energy/european_energy_policy/l27067_pl.htm [dostęp: 04.07.2019].

26 ONZ, *Przekształcamy nasz świat: Agenda na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030*, <URL=http://www.unic.un.org.pl/files/164/Agenda%202030_pl_2016_ostateczna.pdf>, [dostęp: 04.07.2019].

27 Ibidem.

28 Klimafolgen Deutschland, <URL=<http://www.umweltbundesamt.de/themen/klima-energie/klimafolgen-anpassung/folgen-des-klimawandels/klimafolgen-deutschland>>, [dostęp: 04.07.2019].

polityki rolnej, zarządzania nią i monitorowania jej oraz uchylającego rozporządzenie (UE) nr 1306/2013 [COM(2018)393]; wniosek dotyczący rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady zmieniającego rozporządzenia (UE) nr 1308/2013 ustanawiające wspólną organizację rynków produktów rolnych, (UE) nr 1151/2012 w sprawie systemów jakości produktów rolnych i środków spożywczych, (UE) nr 251/2014 w sprawie definicji, opisu, prezentacji, etykietowania i ochrony oznaczeń geograficznych aromatyzowanych produktów sektora wina, (UE) nr 228/2013 ustanawiające szczególne środki w dziedzinie rolnictwa na rzecz regionów najbardziej oddalonych w Unii Europejskiej i (UE) nr 229/2013 ustanawiające szczególne środki dotyczące rolnictwa dla mniejszych wysp Morza Egejskiego [COM(2018)394]²⁹.

Nowa WPR będzie dążyć do realizacji celów szczegółowych takich, jak: a) wspieranie godziwych dochodów gospodarstw rolnych i odporności w całej Unii (w celu wzmocnienia bezpieczeństwa żywnościowego); b) zwiększenie zorientowania na rynek i konkurencyjności, w tym większe ukierunkowanie na badania naukowe, technologię i cyfryzację; c) poprawa pozycji rolników w łańcuchu wartości; d) przyczynianie się do łagodzenia zmiany klimatu i przystosowywania się do niej, a także do zrównoważonej produkcji energii; e) wspieranie zrównoważonego rozwoju i wydajnego gospodarowania zasobami naturalnymi, takimi jak woda, gleba i powietrze; f) przyczynianie się do ochrony różnorodności biologicznej, wzmacnianie usług ekosystemowych oraz ochrona siedlisk i krajobrazu; g) przyciąganie młodych rolników i ułatwianie rozwoju działalności gospodarczej na obszarach wiejskich; h) promowanie zatrudnienia, wzrostu, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, w tym biogospodarki i zrównoważonego leśnictwa³⁰. Nowa WPR ma być bardziej dostosowana do lokalnych warunków. Państwa członkowskie będą mogły określić większość warunków otrzymania środków unijnych na poziomie krajowym, aby dostosować je do swych specyficznych uwarunkowań³¹.

Nie ulega wątpliwości, że dla realizacji powyższych celów WPR i zadań stojących przed rolnictwem niezmiernie istotne jest zrzeszanie się producentów rolnych oraz podejmowanie takich działań, jak chociażby wspólna sprzedaż produktów rolnych, zakup środków produkcji, angażowanie się w przetwórstwo, przedsięwzięcia w zakresie odnawialnych źródeł energii,

---

29 Pakiet reform WPR po 2020 r., Bruksela czerwiec 2018 r., <URL=<http://www.data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10008-2019-INIT/pl/pdf>>, [dostęp: 09.07.2019]; Projekty prawne Komisji Europejskiej dotyczące WPR w latach 2021-27 (czerwiec 2018 r.), <URL=<http://www.gov.pl/web/rolnictwo/projekty-prawne-komisji-europejskiej-dotyczace-wpr-w-latach-2021-27-czerwiec-2018-r>>, [dostęp: 05.09.2019].

30 Ibidem.

31 Ibidem.

wspieranie rolnictwa ekologicznego czy też zapewnienie pracy osobom bezrobotnym lub niepełnosprawnym³². Odnotować należy duże znaczenie organizacji producentów rolnych w ramach WPR przed i po 2020 r., które mogą działać także w formie spółdzielni.

3. Rodzaje spółdzielni rolniczych w Niemczech

Według danych statystycznych na koniec 2018 r. do niemieckich regionalnych związków spółdzielczych związanych z rolnictwem (*Genossenschaftsverbände*) należały 2104 spółdzielnie (2186 spółdzielni w 2016 r.), w tym 172 mleczarskie, 81 producentów bydła i mięsa, 156 plantatorów wina, 84 owoców i warzyw, 368 zakupu i sprzedaży produktów rolnych (zaopatrzenia i zbytu), 129 kredytowych, 704 produkcji rolnej oraz inne działające na wsi, np. 469 związanych z bioenergią, gorzelnictwem, leśnictwem. Ich łączny obrót w 2018 r. wyniósł ponad 63 mld euro³³.

Ogólnie w Niemczech funkcjonuje ponad 7500 spółdzielni, stanowiąc ważną część gospodarki średniej wielkości. Działają w perspektywie długoterminowej, promują swoich członków i są aktywne szczególnie w regionie. Stabilność wyróżnia spółdzielnie w Niemczech³⁴. Liczba nowopowstałych spółdzielni, szczególnie energetycznych, pokazuje, że idee współpracy, samopomocy i samorządności w omawianym państwie są nadal popularne³⁵. Obecnie funkcjonuje ponad 900 spółdzielni energetycznych i zauważyć należy dynamiczny wzrost ich liczby³⁶. W latach 2006–2014 utworzono 716 takich podmiotów z ponad 145 tys. spółdzielców (ok. 130 tys. to osoby prywatne, często mieszkańcy wsi i miasteczek). Członkami mogą być

32 COPA, COGECA, *Promowanie pozycji rolników i spółdzielni w łańcuchu dostaw żywności*, <URL=http://www.copa-cogeca.be/img/user/file/902_v_P.pdf>, [dostęp: 09.09.2019].

33 Deutscher Raiffeisenverband e.V., <URL=<http://www.raiffeisen.de/presse/zahlen-und-fakten>>, [dostęp: 09.07.2019].

34 Genossenschaften in Deutschland, <URL=<http://www.genossenschaften.de>>, [dostęp: 10.09.2019].

35 H. Münkner, *Germany*, [w:] *Study on the implementation of the Regulation 1435/2003 on the Statute for European Cooperative Society (SCE), Part II. National Report*, Brussels 2010, s. 560 i nn.

36 <URL=http://www.genossenschaften.de/sites/default/files/20190715_DGRV_Umfrage_Energiegenossenschaften_2019_0.pdf>; <URL=<http://www.unendlich-viel-energie.de/mediathek/grafiken/energiegenossenschaften-in-deutschland>>, [dostęp: 10.07.2019]; B. Klagge, T. Meister, *Energy cooperatives in Germany – an example of successful alternative economies?*, „Local Environment” nr 7, 2018, s. 697-716.

także podmioty publiczne. Wśród spółdzielni rolniczych są podmioty prowadzące biogazownie (których członkami są producenci rolni), wykorzystujące do produkcji biogazu czy energii elektrycznej produkty rolne albo produkty uboczne z działalności rolniczej³⁷.

Znaczna liczba spółdzielni energetycznych wytwarza energię słoneczną³⁸, niektóre są właścicielami turbin wiatrowych. Coraz więcej projektów ciepłowniczych jest realizowanych przez spółdzielnie, istnieją też takie zajmujące się zagadnieniami elektromobilności i kontraktowania³⁹. Kluczowe postanowienia programu ochrony klimatu są istotne dla spółdzielni energetycznych. Mianowicie 20 września 2019 r. rząd federalny uzgodnił podstawy programu ochrony klimatu do 2030 r. Następnie w październiku b.r. przedstawiony został projekt federalnej ustawy o ochronie klimatu. Z punktu widzenia Federalnej Agencji Spółdzielni Energetycznych przy DGRV (Deutscher Genossenschafts- und Raiffeisenverband e.V.) niektóre instrumenty w niej zawarte należy ocenić pozytywnie, a inne wymagają dyskusji. Rząd federalny skonkretyzował m.in. obszar energii słonecznej, w wyniku czego moc zainstalowana powinna zostać zwiększona do 98 GW do 2030 r. Oznacza to, że w porównaniu z obecną sytuacją w ciągu najbliższych 11 lat ma zostać założonych około 50 GW instalacji energii słonecznej. Energia wiatrowa, a tym samym spółdzielnie energetyczne, mają zostać wzmocnione. Ponadto ma zostać wprowadzona premia za regionalizację, aby więcej turbin wiatrowych powstało w południowych landach. Niemieckie Federalne Ministerstwo Gospodarki opublikowało 7 października 2019 r. listę zadań mających na celu wzmocnienie energii wiatrowej na lądzie⁴⁰.

37 Deutscher Raiffeisenverband e.V., Aktueller Geschäftsbericht, Rückblick 2013 – Ausblick 2014, 11 i 64, <URL=http://www.raiffeisen.de>, [dostęp: 09.09.2019].

38 S. Enkhardt, *Energiegenossenschaften sehen sich von Politik bei Photovoltaik ausgebremst*, <URL=http://www.pv-magazine.de/2019/07/22/energiegenossenschaften-sehen-sich-von-politik-bei-photovoltaik-ausgebremst/>, [dostęp: 09.09.2019].

39 *Energiegenossenschaften – die Energiewende für jedermann*, <URL=http://www.energiewende.baden-wuerttemberg.de/mitmachen/energiegenossenschaften/energiegenossenschaften-die-energiewende-fuer-jedermann>, [dostęp: 10.07.2019]. B. Klagge, H. Schmole, I. Seidl, S. Schön, *Zukunft der deutschen Energiegenossenschaften Herausforderungen und Chancen aus einer Innovationsperspektive*, „Bericht aus Forschung und Praxis” 2016, s. 243 i nn.

40 *Eckpunkte zum Klimaschutzprogramm 2030 aus Sicht der Energiegenossenschaften*, <URL=https://www.genossenschaften.de/bundesgeschftsstelle-energiegenossenschaften>, [dostęp: 08.09.2019].

W części wschodniej Niemiec działają także rolnicze spółdzielnie produkcyjne (zwane LPG). Jest ich obecnie ok. 704. Prowadzą wspólne gospodarstwa na 27% powierzchni gruntów rolnych landów wschodnich. Średnio jedna spółdzielnia produkcji rolnej ma około 1,8 tys. ha i 44 członków⁴¹. Spółdzielnie produkcji rolnej to podmioty prowadzące działalność rolniczą z wykorzystaniem coraz nowszych technologii, ochrony uprawy roślin i nawozów. Poza tym starają się one uwzględniać wymogi ochrony środowiska w rolnictwie. Spółdzielnie produkcji rolnej prowadzą działalność w zakresie produkcji energii ze źródeł odnawialnych (np. energii wiatrowej, słonecznej i biogazu). W celu zapewnienia efektywnego wykorzystania energii z biogazu inicjują budowę sieci ciepłowniczych dostarczających energię do wsi i odbiorców lokalnych. W ten sposób przyczyniają się do ochrony klimatu. Uczestniczą także w tworzeniu i utrzymaniu miejsc pracy oraz prowadzą szkolenia na obszarach wiejskich. Świadczą także usługi dla ludności wiejskiej i przyczyniają się do zrównoważonego rozwoju niemieckich wsi w landach wschodnich⁴². Natomiast w części zachodniej Niemiec długą historię mają spółdzielnie zajmujące się skupem i sprzedażą produktów wytwarzanych w gospodarstwie pojedynczego rolnika. Ugruntowaną pozycję na rynku mleka mają także spółdzielnie mleczarskie.

Omawiając spółdzielczość w aspekcie wyzwań rolnictwa, warto także wskazać na branże, które nie występują w Polsce, np. spółdzielnie łowieckie czy zajmujące się melioracjami i sprawami związanymi z gospodarką wodną. Zasady działalności tych pierwszych określone zostały w *Bundesjagdgesetz* z 29 listopada 1952 r. (ustawie łowieckiej)⁴³. Według § 9 tej ustawy właściciele powierzchni tzw. zasadniczej, gdzie odbywają się polowania, należącej do wspólnego okręgu (rewiru) łowieckiego, tworzą spółdzielnię łowiecką. Spółdzielnia łowiecka jest reprezentowana przez zarząd (łowiecki) w sprawach sądowych i pozasądowych, który jest wybierany przez członków spółdzielni. Dopóki nie został wybrany zarząd, przy zawieraniu transakcji spółdzielnia jest reprezentowana przez zarząd gminy. Spółdzielnia łowiecka korzysta z prawa do polowania, z reguły je wydzierżawiając. Może je ograniczyć do

---

41 Zob. <URL=<http://www.raiffeisen.de/uebersicht-der-genossenschafts-sparten/agrargenossenschaften/>>, [dostęp: 09.08.2019].

42 Zob. Deutscher Raiffeisenverband e.V., *20 Jahre Agrargenossenschaften eine Erfolgsgeschichte*, s. 5 i n.; *Agrargenossenschaften sind ein Eckpfeiler des ländlichen Raums in Ostdeutschland*, s. 1 i n.; *DRV-Bericht über den Geschäftsbetrieb der Agrargenossenschaften 2010/2011*, s. 3 i n., <URL=<http://www.raiffeisen.de/downloads/publikationen/>>, [dostęp: 09.07.2019].

43 Ustawa w wersji opublikowanej w dniu 29 września 1976 r. (BGBl. I S. 2849), ostatnia nowelizacja z 4 listopada 2018 r. (BGBl. I S. 1850, 1851).

kręgu spółdzielców, czyli członków. Spółdzielnia łowiecka może także wykonywać prawo do polowania na własny rachunek poprzez zatrudnienie myśliwych.

4. Ustawa niemiecka *Genossenschaftsgesetz* – uwagi wprowadzające

Podstawowy akt prawny dotyczący spółdzielni stanowi wspomniana już ustawa z 20 maja 1889 r. o *Genossenschaftsgesetz*. Oczywiście odnotować należy kilkanaście nowelizacji tego aktu prawnego, a niektóre z nich zostaną przedstawione w dalszej części artykułu. Według § 1 *Genossenschaftsgesetz* spółdzielnia jest zrzeszeniem o nieokreślonej liczbie członków, których cel skierowany jest na wspieranie przychodów i interesów gospodarczych członków albo ich socjalnych i kulturalnych potrzeb poprzez prowadzenie wspólnej działalności gospodarczej. Po zarejestrowaniu nabywa status spółdzielni zarejestrowanej. Co więcej, spółdzielnie mogą uczestniczyć w spółkach i innych zrzeszeniach osób, łącznie ze stowarzyszeniami prawa publicznego, jeśli służą one wspieraniu interesów gospodarczych członków spółdzielni albo ich socjalnych i kulturalnych aspiracji albo działaniom na rzecz spółdzielni⁴⁴.

Na terenie zachodnich Niemiec do dnia dzisiejszego obowiązuje ustawa z 1889 r. Inaczej było w dawnej NRD. W Niemieckiej Republice Demokratycznej po II wojnie światowej spółdzielnie produkcyjne funkcjonowały pod wpływem ZSRR. Początkowo w NRD obowiązywała ustawa o spółdzielniach z 1889 r. Dopiero po reformie Boden w 1952 r. i wejściu w życie ustawy o rolniczych spółdzielniach produkcyjnych (LPG) (od 1959 r.) na terenie NRD wiązała odmienna regulacja prawna⁴⁵. W następnych latach uchwalono kolejne akty prawne dotyczące rolniczych spółdzielni produkcyjnych, np. ustawę z 2 lipca 1982 r.⁴⁶.

Z dniem 3 października 1990 r. nastąpiło zjednoczenie Niemiec, niósące zmiany także w ramach rolnictwa. Dnia 29 czerwca 1990 r. uchwalona została ustawa w sprawie dopasowania rolnictwa⁴⁷, stanowiąca podstawę przekształceń w mieniu spółdzielni LPG (rolnicze spółdzielnie produkcyjne). Po zjednoczeniu Niemiec każda spółdzielnia założona na podstawie socjalistycznego prawa dawnej NRD musiała przekształcić się w jedną z następujących form prawnych: spółdzielnię zarejestrowaną według ustawy z 1889 r. o spółdzielniach (obowiązującej na terenie RFN), spółkę osobową (prawa cywilnego, komandytową), spółkę kapitałową (spółkę akcyjną albo

44 J. Lang, L. Weidmüller, *Genossenschaftsgesetz...*, op. cit., s. 15 i nn.

45 Zob. szerzej: H. Münkner, *Germany, [w:] Study on the implementation...*, op. cit., s. 560 i nn.

46 *Gesetz über die landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften vom 2. Juli 1982* (GB1. 1 Nr. 25, s. 443).

47 *Landwirtschaftsanpassungsgesetz* (GBl. I, s. 642). Ustawa ta była wielokrotnie zmieniana.

spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością)⁴⁸. Po połączeniu Niemiec kolejne nowelizacje przepisów poświęconych spółdzielniom obowiązują zarówno w starych, jak i nowych landach.

5. Nowelizacje *Genossenschaftsgesetz*

Z dniem 18 sierpnia 2006 r. weszła w życie ustawa o wprowadzeniu spółki europejskiej oraz zmieniająca niemieckie prawo spółdzielcze (*Genossenschaftsgesetz*)⁴⁹, która miała dwojaki cel. Z jednej strony było nim stworzenie podstaw prawnych do implementacji spółdzielni europejskiej SCE jako nowej formy prawnej w prawie niemieckim. Z drugiej strony głównym założeniem nowych regulacji było wprowadzenie ułatwień przy tworzeniu i rejestrowaniu spółdzielni oraz pozyskiwaniu i utrzymywaniu dla niej kapitału/funduszy, jak również wzmocnienie praw członków. W literaturze niemieckiej podkreśla się, że ta tzw. duża reforma prawa spółdzielczego była oczekiwana od wielu lat⁵⁰.

Nowelizacja z 2006 r. wprowadziła zmiany do ustawy Prawo spółdzielcze odnoszące się m.in. do minimalnej liczby członków (z siedmiu do trzech §3 GenG), nowe rozwiązania w zakresie możliwości inwestowania przez członków oraz ustalania minimalnego kapitału podstawowego. Modyfikacje miały ułatwić w szczególności zakładanie spółdzielni, pozyskiwanie i utrzymanie ich kapitału⁵¹. Celem nowelizacji miało być także wprowadzenie rozwiązań prawnych w zakresie usprawnienia zarządzania i funkcjonowania spółdzielni. Dlatego w odniesieniu do mniejszych podmiotów przewidziano możliwość powołania zarządu jednoosobowego i uproszczenia w zakresie nadzoru. Wprowadzono udogodnienia odnośnie do dostarczania informacji

48 H. Münkner, *Germany...*, op. cit., s. 560 i nn.

49 Gesetz zur Einführung der Europäischen Genossenschaft und zur Änderung Genossenschaftsrechts, BGBl. I 2006, s. 1911-1957.

50 H. Münkner, *Germany...*, op. cit., s. 560 i nn.

51 Na temat nowelizacji ustawy o spółdzielniach z 2006 r., a szczególnie na temat wprowadzonej tym aktem prawnym spółdzielni europejskiej odnotować należy bardzo bogatą literaturę, np. M. Geschwandtner, M. Helios, *Genossenschaftsrecht, Das neue Genossenschaftsgesetz und die Einführung der Europäischen Genossenschaft*, Freiburg–Berlin–München 2006; V. Beuthien, *Die Europäische Genossenschaft als gesellschaftsrechtliche Herausforderung – Was muss ein Genossenschaftsgesetz leisten?*, „Zeitschrift für das gesamte Genossenschaftswesen” t. 57, 2007, s. 3-16; T. Brockmeier, *Zur Reform des deutschen Genossenschaftsgesetzes – Frischer Wind durch das Statut der Europäischen Genossenschaft (SCE)*, [w:] *Volkswirtschaftliche Theorie der Kooperation in Genossenschaften*, red. Th. Brockmeier, U. Fehl, *Marburger Schriften zum Genossenschaftswesen*, t. 100, Göttingen 2007, s. 831-894.

członkom spółdzielni, umożliwiono przeprowadzanie on-line walnego zgromadzenia i oddawanie głosów na nim drogą internetową (o ile statut tak stanowi). Nastąpiło rozszerzenie przedmiotu działalności spółdzielni w zakresie promocji społecznej i kulturalnej (§ 1pkt 1GenG); wnoszenia wkładów w formie rzeczowej. Mianowicie zgodnie z § 7 ust. 3 GenG postanowienia statutu mogą przewidywać, że wkłady do spółdzielni mogą być wnoszone w postaci wkładów rzeczowych. To powoduje, że finansowanie spółdzielni jest bardziej elastyczne. Również poszerzenie katalogu członków o tych inwestujących, a nie tylko korzystających z usług spółdzielni, miało na celu polepszenie sytuacji finansowej spółdzielni. Zmiana do ustawy Prawo spółdzielcze z 2006 r. wprowadziła możliwość przystąpienia do spółdzielni członków inwestujących. Są to podmioty, które nie są zainteresowani nawiązywaniem stosunków handlowych ze spółdzielnią, lecz – wnosząc kapitał – oczekują z tego tytułu dywidendy⁵².

W przeciwieństwie do rozporządzenia unijnego w sprawie spółki europejskiej niemiecka ustawa o spółdzielniach nie przewiduje obligatoryjnego minimalnego kapitału początkowego. Jednocześnie od wejścia w życie nowelizacji z 2006 r. statut może przewidywać wprowadzenie stałej wartości kapitału minimalnego, a tym samym zrezygnować z charakterystycznej dla spółdzielni cechy zmienności kapitału (§ 8a GenG). Jeżeli chodzi o wypłatę nadwyżki bilansowej, to decyzja tej sprawie należy do członków walnego zgromadzenia. Po nowelizacji omawianej ustawy w 1973 r. spółdzielnie nie tylko wypłacają dywidendy w zależności od wniesionego udziału, lecz także odsetki (§ 21a ustawy). Ustawa nie wprowadza żadnych limitów zarówno do wysokości dywidendy, jak i odsetek⁵³.

W dalszej kolejności rozważań zasadne wydaje się krótkie przedstawienie organów spółdzielni i zasad ich działania z uwzględnieniem omawianej noweli. Według ustawy walne zgromadzenie członków lub zebranie delegatów stanowią najwyższą władzę w spółdzielni. Decydują one o wszystkich ważnych sprawach dotyczących funkcjonowania spółdzielni. To właśnie co do zasady walne zgromadzenie dokonuje, np. zmiany statutu (§ 16 ust.

52 Finansowanie spółdzielni to jedno z zagadnień omawianych w praktyce i doktrynie niemieckiej od kilku lat zob. np. R. Günther, *Mitgliedschaft von „Investoren – in Genossenschaften*, [w:] *Perspektiven für genossenschaftliche Finanzierung*, Hamburger Beiträge zum Genossenschaftswesen, t. 28, red. H.-H. Münkner, R. Günther, Hamburg 2002, s. 51-80; H.-H. Münkner, *Fördermitglieder, Investorenmitglieder und externe Anteilseigner – neue Ansätze zur Milderung der strukturellen Schwächen im Finanzierungsbereich*, [w:] *Genossenschaftsrecht im Spannungsfeld von Bewahrung und Veränderung*, red. R. Steding, Göttingen 1994, s. 83-106.

53 Zob. szerzej H. Münkner, *Germany...*, op. cit., s. 561 i nn.

1 GenG), wyboru członków rady nadzorczej (§ 36 ust. 1 GenG), podejmuje decyzje w sprawie zatwierdzenia rocznego zeznania i przydziału rocznych nadwyżek (§ 48 ust. 1 ustawy), połączenia (§13 ustęp 1UmwG), konwersji (§ 193, ustęp 1UmwG) i rozwiązania (§ 78ust. 1 ustawy)⁵⁴. Nowelizacja z 2006 r. wprowadziła jednak pewne zmiany w zakresie działania walnego zgromadzenia. Otóż zgodnie z nowo dodanym § 43 ust.7 GenG, o ile statut na to pozwala, podejmowanie decyzji przez członków może następować w drodze pisemnej albo elektronicznej. Co więcej, członkowie rady nadzorczej mogą uczestniczyć w walnym zgromadzeniu w drodze wideo i transmisji audio⁵⁵.

Według § 43 GenG każdy członek ma jeden głos. Statut może jednak przewidywać prawo do kilku głosów. Przesłanki do takiego działania powinny być określone w statucie, uwzględniając następujące kryteria: prawo do kilku głosów powinno być zagwarantowane tylko tym członkom, którzy wspierają szczególnie działalność spółdzielni, poza tym żadnemu z członków nie można zostać przyznane więcej niż trzy głosy. Jednocześnie w przypadku decyzji, wymagających zgodnie z ustawą obligatoryjnie większości $\frac{3}{4}$ oddanych głosów lub znacznej większości, jak również w przypadku tych dotyczących zniesienia lub ograniczenia postanowień statutu w kwestii prawa do wielu głosów, członek ma tylko jeden głos, nawet jeśli co do zasady gwarantuje się mu prawo do wielu głosów. Powyższe zasady nie obowiązują w odniesieniu do spółdzielni, w których więcej niż $\frac{3}{4}$ członków są przedsiębiorcami w rozumieniu § 14 BGB. Ograniczenia nie mają zastosowania także do spółdzielni, których członkowie są spółdzielniami wyłącznie albo w przeważającej mierze zarejestrowanymi. Statut tych spółdzielni może różnicować prawo głosu członków wedle wielkości ich udziałów bądź według innego kryterium. Szczegółowe zasady dotyczące odstępstwa od zasady jeden członek jeden głos powinny być uregulowane oczywiście w statucie⁵⁶.

Ciekawe rozwiązania wynikają z § 43a ust 1 GenG. Otóż w spółdzielniach liczących ponad 1500 członków, w których – mimo że walne zgromadzenie zostało zastąpione przez zgromadzenie delegatów – statuty mogą postanowić, że niektóre ważne decyzje są nadal podejmowane przez wszystkich członków. Niemieckie przepisy umożliwiają więc funkcjonowanie na stałe obok siebie walnego zgromadzenia i zgromadzenia przedstawicieli. Skutkuje to tym, że spółdzielnia może mieć dwa zgromadzenia członków o kompetencjach do podejmowania decyzji dotyczących funkcjonowania spółdzielni. Ponadto dzięki nowelizacji z 2006 r. prawa mniejszości członków są lepiej

54 A. Gätsch, *Verfassung der Genossenschaft*, [w:] *Beck'sches Handbuch der Genossenschaft*, red. M. Helios, Th. Strieder, München 2009, s. 211 i nn.

55 A. Suchoń, *Prawna koncepcja spółdzielni rolniczych*, Poznań 2016, s. 117 i nn.

56 Zob. szerzej H. Münkner, *Germany...*, op. cit., s. 561 i nn.

chronione. Co najmniej jedna dziesiąta członków (lub w mniejszej liczbie, o ile wynika to ze statutu) może żądać zwołania walnego zgromadzenia, aby podjąć, np. decyzję o powrocie do demokracji bezpośredniej i zrezygnować z zebranie delegatów na rzecz walnego zgromadzenia (§43 pkt 7 GenG). W celu ochrony członków wymagana jest co do zasady większość kwalifikowana na walnym zgromadzeniu.

Zmiany do ustawy *Genossenschaftsgesetz* wprowadzone zostały także w 2015 r. na podstawie ustawy z 25 kwietnia 2015 r. o równym udziale kobiet i mężczyzn na stanowiskach kierowniczych w służbie prywatnej i publicznej (*Gesetz für die gleichberechtigte Teilhabe von Frauen und Männern an Führungspositionen in der Privatwirtschaft und im öffentlichen Dienst*) obowiązującej od 1 maja 2015 r. Jej celem było zwiększenia udziału kobiet w organach podmiotów biznesowych i administracyjnych. W przypadku rad nadzorczych spółek publicznych, obowiązuje parytet płci w wysokości 30 procent. Podmioty zobowiązane są do ustalenia wytycznych w celu zwiększenia odsetka kobiet w zarządach i wyższych stanowiskach kierowniczych. Na podstawie artykułu 17 ustawy z 25 kwietnia 2015 r. wprowadzone zostały zmiany w GenG. W § 9 zostały dodane ustępy 3 i 4 określające, że zarząd spółdzielni, który podlega współdecydowaniu, ustala cele dotyczące odsetka kobiet na dwóch poziomach zarządzania poniżej zarządu. Jeśli odsetek kobiet jest mniejszy niż 30 procent, rozmiary docelowe nie mogą być niższe niż odpowiednio osiągnięta proporcja. Jednocześnie należy ustalić terminy osiągnięcia wartości docelowych, które nie mogą być dłuższe niż pięć lat. Także rada nadzorcza określa cele dotyczące odsetka kobiet w radzie nadzorczej i radzie wykonawczej (§ 9 GenG)⁵⁷.

Ustawa o promocji redukcji biurokracji i przejrzystości w spółdzielniach z 17 lipca 2017 r.⁵⁸ (*Gesetz zum Bürokratieabbau und zur Förderung der Transparenz bei Genossenschaften*) miała dostosować prawo spółdzielcze do praktyki czasów elektronicznych oraz umożliwić łatwiejsze wprowadzanie innowacji. Przepisy wzmocniły także prawa spółdzielców, szczególnie tych, którzy nie zostali wybrani do zgromadzenia przedstawicieli (delegatów) poprzez m.in. obowiązek zwołania zebrania na wniosek co najmniej 1/10 liczby członków, procedurę wyboru przedstawicieli, przekazywanie informacji i wgląd do listy przedstawicieli⁵⁹. Wraz z wejściem w życie nowelizacji GenG w dniu 22 lipca 2017 r., ustawą o zmniejszeniu biurokracji oraz o wspieraniu przejrzystości w spółdzielniach z dnia 17 lipca 2017 r. prawo spółdzielcze zostało w kilku miejscach dostosowane do potrzeb praktyki oraz warunków społeczno-gospodarczych, w których dominuje przekazywanie informacji

57 *Berliner Kommentar...*, op. cit., s. 12 i nn.

58 BGBl. Teil I Nr 48 z 21 lipca 2017 r., s. 2434.

59 Zob. szerzej, np. M. Helios, *Rechtsgeschichtliche Entwicklung...*, op. cit., s. 9 i nn.

drogą elektroniczną. Jako istotne innowacje należy wyróżnić np. regulacje z § 6 oraz 43a GenG⁶⁰.

W przypadku zaproszeń na walne zgromadzenie czy na zgromadzenie przedstawicieli poprzez bezpośrednie powiadomienie jasno stwierdzono, że forma pisemna (§126b BGB) jest wystarczająca i konieczna (§ 6 ust. 4 GenG). Przekazanie może nastąpić w drodze bezpośredniego powiadomienia wszystkich członków lub w drodze publicznego zawiadomienia w gazecie oficjalnej. Sąd może dopuścić wyjątki. Jednak publikacja zaproszenia na walne zgromadzenie w innym elektronicznym nośniku nadal jest niewystarczająca (§ 6 ust. 4 GenG). Jako oficjalny dziennik obwieszczeń (ogłoszeń) spółdzielni teraz w statucie mogą być określone publicznie dostępne, elektroniczne media informacyjne (takie jak elektroniczny Federalny Dziennik lub własne strony internetowe) (§ 6 ust. 5 GenG). W celu zwiększenia transparentności oraz poinformowania członków, deklaracje (wnioski) członkowskie muszą zawierać dodatkowe informacje (np. o opłatach, bieżących składkach, okresach wypowiedzenia dłuższych niż jeden rok). Konkretnie projekty inwestycyjne mogą być finansowane z pożyczek członkowskich. Zwiększono wielkości dotyczące zwolnień; a dla małych spółdzielni wprowadzono uproszczone sprawdzania⁶¹.

W ramach przejrzystości zmieniono § 43a ust.6 GenG dotyczący wystawienia listy wybranych przedstawicieli. Lista zawierająca nazwiska i adresy wybranych przedstawicieli i ich zastępców musi być podana (dostępna) do wglądu dla członków w siedzibie spółdzielni i w jej oddziałach przez co najmniej dwa tygodnie. Dzięki modyfikacji § 43a ust. 6 GenG wybrani przedstawiciele mogą w przyszłości wskazywać numer telefonu lub adres e-mail, zamiast podawania swojego adresu pocztowego. Co więcej, do końca trwania kadencji reprezentantów ich lista może być podana do wiadomości na stronie internetowej spółdzielni, a nie tylko udostępniona w siedzibie spółdzielni i jej oddziałach. Podanie lub dostępność danych w Internecie musi być też opublikowane w „dzienniku publicznym” (określony przez statut dziennik zawierający ogłoszenia). Okres udostępniania rozpoczyna się od dnia publikacji ogłoszenia. Spółdzielca może nadal w każdej chwili zażądać kopii (odpisu) listy przedstawicieli i zastępców przedstawicieli; należy wskazać to w ogłoszeniu.

Według § 46 GenG porządek obrad zebrania przedstawicieli powinien zostać podany do wiadomości wszystkich spółdzielców poprzez publikację w dziennikach spółdzielczych lub w internecie na stronach spółdzielni lub poprzez bezpośrednie powiadomienie na piśmie. Rada nadzorcza spółdzielni ma być wybierana przez walne zgromadzenie zgodnie z § 36 ust. 1 GenG. Odstępując od tego, według ustępu 5 § 36 GenG – oraz w oparciu o regulację

---

60 *Berliner Kommentar...*, op. cit., s. 6 i nn.

61 J. Lang, L. Weidmüller, *Genossenschaftsgesetz, Gesetz...*, op. cit., s. 40 i nn.

zawartą w § 101 ust. 2 AktG – statut spółdzielni może przewidywać, że niektórzy członkowie mogą mieć prawo do wskazywania członków do rady nadzorczej. Liczba osób wskazanych do rady nadzorczej nie może razem z liczbą członków, którzy inwestują, przekroczyć 1/3 członków rady nadzorczej.

Zasadniczo członkowie zarządu muszą starannie i sumiennie wykonywać swoje zadania kierownicze w spółdzielni (§ 34 ust. 1 zdanie 1 GenG). Na podstawie § 31a ust. 1 zdanie 1 BGB (odpowiedzialność członków zarządu za umyślne i rażące zaniedbanie), wprowadza się w § 34 (2) GenG zwolnienie z odpowiedzialności członków zarządu, którzy prowadzą nieodpłatną działalność. Zgodnie z § 34 ust. 2 zdanie 3 GenG nieodpłatna działalność członka zarządu musi zasadniczo być uwzględniana przy ocenie należytej staranności wykonywania obowiązków oraz z korzyścią dla danego członka. Przywilej zwolnienia z odpowiedzialności obowiązuje na podstawie § 41 GenG również w stosunku do członków rady nadzorczej. Dopiero w przyszłości okaże się, w jakim stopniu ta regulacja faktycznie zmniejsza kryterium staranności nałożone przez prawodawstwo na członków organów działających nieodpłatnie (honorowo).

6. Łączenie spółdzielni w prawie niemieckim

Jako że procesy globalizacji wymuszają konieczność łączenia spółdzielni, także temu zagadnieniu warto poświęcić uwagę. Jest ono szczególnie ważne w aspekcie konsolidacji spółdzielni przetwórczych, np. mleczarskich. Przez wiele lat kwestie te były uregulowane przede wszystkim w GenG (§ 93). Z dniem 1 stycznia 1995 r. weszła w życie wspomniana już ustawa z 1994 r. o przekształceniach (*Umwandlungsgesetz*, UmwG, ostatnia zmiana z 19 grudnia 2018 r.)⁶². Ten akt prawny ma zastosowanie nie tylko w odniesieniu do spółdzielni, lecz także do innych podmiotów, m.in. spółek z o.o., spółki akcyjnej, spółki komandytowej w przypadku przekształceń w drodze połączenia czy podziału. W świetle ustawy spółdzielnie mogą swobodnie łączyć się z innymi podmiotami gospodarczymi, w tym spółdzielniami lub przekształcić, np. w spółkę akcyjną. W tym celu niezbędna jest jednak uchwała walnego zgromadzenia podjęta większością co najmniej trzech czwartych oddanych głosów. Statut może jednak nałożyć dodatkowe obowiązki i wtedy procedura staje się trudniejsza⁶³. Co istotne, również spółki kapitałowe, np. spółka akcyjna, mogą przekształcić się w spółdzielnię. Jak pokazuje praktyka, coraz większa liczba spółek decyduje się na taką procedurę. Dotyczy

62 L. Böttcher, O. Habighorst, Ch. Schulte, *Umwandlungsrecht, Gesellschaftsrecht, Steuerrecht, Verfahrensrecht*, Baden-Baden 2019; *Kommentar zum Umwandlungsgesetz*, red. M. Habersack, H. Wicke, München 2019 oraz inne publikacje.

63 Zob. szerzej np. Ch. Bleschke, *Die Verchmelzung eigener genossenschaften*, Boorberg 2003, s. 21 i nn.

to szczególnie tych działających w zakresie energii odnawialnej. Do takiego działania zachęcają instrumenty podatkowe, o czym mowa będzie w dalszej części publikacji. Podmiot o innej formie prawnej może zostać połączony tylko w drodze przyjęcia lub połączenia z zarejestrowaną spółdzielnią, jeżeli jednocześnie wraz z fuzją zostanie uchwalona niezbędna zmiana statutu przejmowanej spółdzielni. § 80 ustawy stanowi, że umowa połączenia musi zawierać ustalenia dotyczące stosunku wymiany udziałów, każdy członek spółdzielni przejmującej będzie miał udział w spółdzielni przyjmującej, z zastrzeżeniami wskazanymi w ustawie.

W przypadku połączenia w drodze włączenia innej formy prawnej przez spółdzielnię zarejestrowaną dokumenty dotyczące połączenia muszą określać dodatkowo dla każdego akcjonariusza (posiadacza udziałów) takiego podmiotu prawnego, np. spółki akcyjnej, kwotę lub wysokość jednostkowego udziału i liczbę posiadanych w ramach spółdzielni. Uchwała o połączeniu lub jej projekt muszą określić dla każdej spółdzielni przekazującej datę przedstawienia bilansu końcowego.

Według § 81 *Umwandlungsgesetz* przed zwołaniem walnego zgromadzenia, które zadecyduje o połączeniu, każda z uczestniczących spółdzielni musi uzyskać opinię związku sprawdzającego, czy połączenie jest zgodne z interesami członków i wierzycieli spółdzielni (opinia z weryfikacji). Może być ona również składana wspólnie dla kilku uczestniczących spółdzielni. § 84 *Umwandlungsgesetz* wskazuje, że uchwała walnego zgromadzenia o połączeniu jest podejmowana większością trzech czwartych oddanych głosów. Statut może określać także dodatkowe wymogi. W przypadku połączenia każdy członek spółdzielni przekazującej jest zaangażowany w jednostkę przejmującą zgodnie z dokumentami o połączeniu.

7. Przykłady preferencji podatkowych w odniesieniu do spółdzielni

W Niemczech popularne są spółdzielnie, które wybudowały i eksploatują biogazownie. Niektóre z nich to typowe spółdzielnie rolnicze wykorzystujące biogazownie na potrzeby gospodarstw rolnych, inne zaś można uznać za spółdzielnie energetyczne. Do budowy biogazowni zachęcają przepisy podatkowe. Jeśli biogazownia działa w ramach spółdzielni, to wtedy jest możliwe zwolnienie z podatku na podstawie omawianego §5 ust.1 pkt 14 zdanie 1 lit. c KStG⁶⁴. W takiej jednak sytuacji do wytwarzania biogazu wykorzystywana jest wyłącznie biomasa należąca do rolników i leśników – członków spółdzielni. Warto zaznaczyć, że wykorzystanie surowców roślinnych i zwierzęcych jako biomasy w celu uzyskania biogazu jest pierwszym etapem przetwarzania w ramach gospodarki leśnej i rolnej. Jeśli dana spółdzielnia

---

64 Zob. J. Leinpinsel, *Biogasanlagen in genossenschaftlicher Rechtsform*, „Dialog” nr 2, 2007, s. 5 i nn.

wytwarzająca biogaz produkuje energię w celu ogrzania biogazowni korzysta dalej ze zwolnienia z podatku.

Natomiast, jeśli nadmierną ilością energii wytworzonej przez spółdzielnię zasilana jest sieć ciepłna czy elektryczna oraz jest ona dostarczana do osób trzecich, to należy uznać to za drugi etap wytwarzania. Wytwarzanie i przetwarzanie biogazu w ramach tzw. spółdzielni-generatorów, czyli wytwarzanie energii jest działalnością pozarolniczą i leśną. Nie podlega zatem zwolnieniu z podatku zgodnie z § 5 ust.1 nr 14 zdanie 1 lit. c KStG. W przypadku gdy spółdzielnia wytwarzająca biogaz działa w ramach spółdzielni-generatora, zobowiązanej do uiszczania podatków, wówczas udziały w zysku i uposażeniu są traktowane zasadniczo jako przychody z działalności nieuprzywilejowanej pod względem podatkowym⁶⁵.

Do innych działalności prowadzonych w ramach spółdzielni korzystających ze zwolnienia podatkowego na podstawie § 5 ust.1 pkt 14 zdanie 1 lit. c KStG należy np. przetwarzanie ziemniaków (produkcja mączki ziemniaczanej), jabłek (produkcja wina), syropu z buraków cukrowych, mąki zbożowej (ale nie chodzi o produkcję pieczywa), wyroby z tartaku (ale nie chodzi tu o produkcje mebli).

Warto także podkreślić, że zwolniona z płacenia podatku gorzelnia nie traci swoich przywilejów podatkowych (zwolnienie od podatku), w momencie gdy udostępni odpłatnie część swojego majątku zakładowego w celu zwiększenia możliwości wytwórczych innej, zwolnionej z podatku gorzelnii, w której członkowie tej pierwszej mają przykładowo 90 procent udziałów. Współpraca pozioma (horyzontalna) zwolnionych z podatku spółdzielni przez wzajemne członkostwo – bez względu na jego zakres – jest korzystna z punktu widzenia podatkowego. Ze zwolnienia od podatku ciągle mogą korzystać przy pionowej (wertykalnej) współpracy nieopodatkowane centralne spółdzielnie (centrale), jak i ich spółdzielnie członkowskie czy spółdzielnie dostawcze. Również te same zasady mają zastosowanie w odniesieniu do odpłatnego przekazania majątku spółdzielni, jeśli obie nieopodatkowane spółdzielnie współpracując, nie wykraczają poza zakres działalności zwolnionej z podatku i tym samym nie uczestniczą w obrocie gospodarczym⁶⁶.

Co do zasady § 5 ust. 1 pkt 14 KStG ma zastosowanie także do centrali, które działają w formie spółdzielni. *Bundesfinanzhof* (Najwyższy Federalny Trybunał ds. Podatków i Cel) sformułował w swojej opinii z 2 grudnia 1950 r.⁶⁷ zasadę, że centrale rolniczych spółdzielni przetwórczych i usługowych są wtedy zwolnione z podatku, jeśli spółdzielnie, które są ich członkami,

65 Tak M. Helios, *Ertragsbesteuerung der Genossenschaft und ihrer Mitglieder*, [w:] *Beck'sches Handbuch der Genossenschaft*, red. M. Helios, Th. Strieder, München 2009, s. 406 i nn.

66 Ibidem.

67 BFH v. 2.12.1950, I D 3/50 S, BStBl.III 1951, 26.

spełniają warunki zawarte w omawianym przepisie. Centrale przetwarzają bowiem tylko produkty spółdzielni podstawowych. Trybunał podkreślił, że zwolnienie z podatku służy wspieraniu spółdzielni rolników. Byłoby sprzeczne z głównym założeniem przepisu wprowadzającym zwolnienie z podatku, gdyby nie udzielono przywileju podatkowego, w sytuacji połączenia się kilku spółdzielni w centralną spółdzielnię, w celu realizacji zdań spółdzielczych i co byłoby uzasadnione ze względów gospodarczych. Jeśli termin „samodzielnie uzyskane produkty” obejmuje produkty z własnej rolniczej działalności, to przesłanki określone w ustawie są spełnione, gdy przetwórstwo produktów ogranicza się do zaewidencjonowanych przez spółdzielnie produktów rolnych ich członków oraz gdy są one wyłącznie przetwarzane przez członków i przez centrale⁶⁸.

Z podatku korporacyjnego zwolnione są także spółdzielnie, których przedmiot działalności obejmuje doradztwo w zakresie produkcji, przetwórstwa produktów rolnych i leśnych z gospodarstw ich członków (§5 ust. 1 nr 14 lit. d). Działalność doradcza nie ogranicza się tylko do produkcji, lecz obejmuje też przetwórstwo rolnych i leśnych produktów. Z omawianego przepisu mogą skorzystać także spółdzielnie, które doradzają swoim członkom w zakresie roślinnej oraz zwierzęcej produkcji w ich gospodarstwach rolnych i leśnych, np. co do metod sadzenia, wyboru gatunków, nawożenia, zwalczania szkodników, zbiorów, hodowli, pielęgnacji i dokarmiania. Doradzanie z zakresu przetwórstwa produktów rolnych i leśnych obejmuje także zagadnienie z zakresu np. sortowania, pakowania, możliwości zbytu, okresów promocyjnych. Co istotne, przedmiot działania spółdzielni musi ograniczać się do doradztwa dla rolnych i leśnych gospodarstw członków spółdzielni. Jeśli obejmuje ono także gospodarstwa nie-członków albo handlowych przedsiębiorców, to wtedy nie są spełnione przesłanki zwolnienia podatkowego. Spółdzielnia doradcza podlega obowiązkowi podatkowemu, czyli nie korzysta ze zwolnienia podatkowego, także wtedy, gdy doradztwo w stosunku do gospodarstw członków nie dotyczy bezpośrednio produkcji i przetwórstwa wyrobów rolnych i leśnych. Spółdzielnia doradcza może także działać jako spółdzielnia usługowa. Podobnie może działać kooperacja w zakresie chowu zwierząt oraz wykonująca dla swoich gospodarstw członkowskich drobne usługi i prace jako spółdzielnia przetwórstwa, korzystająca ze zwolnienia podatkowego. W przypadku, gdy przedmiot działalności spółdzielni spełnia jednocześnie kilka przesłanek zawartych w przepisie o zwolnieniu podatkowym (§ 5 ust. 1 pkt 14), korzysta ona dalej z preferencji podatkowych⁶⁹.

---

68 Tak M. Helios, *Ertragsbesteuerung der Genossenschaft...*, op. cit., s. 408 i nn.

69 Ibidem.

8. Podsumowanie

Nawiązując do celu artykułu, przeprowadzone rozważania pozwalają na wysunięcie następujących wniosków. Spółdzielnie działające w rolnictwie i na obszarach wiejskich w Niemczech odznaczają się bogatą historią i ugruntowaną pozycją. Niewątpliwie duży wpływ na dalszy rozwój spółdzielczości w XXI w. miały nowelizacje niemieckiej ustawy spółdzielczej (*Genossenschaftsgesetz*). Ustawodawca stara się wprowadzić regulacje, które mają rozwiązać problemy prawne istniejących spółdzielni i zachęcić do zakładania nowych działających w rolnictwie i na obszarach wiejskich. Uwzględnia przy tym wyzwania rolnictwa i obszarów wiejskich wskazane w polityce oraz prawie UE. Obecnie w Niemczech wystarczą tylko trzy osoby fizyczne lub prawne, aby powołać spółdzielnię. Innym ciekawym rozwiązaniem jest chociażby możliwość przystąpienia do spółdzielni członków–inwestorów, kontynuacji członkostwa przez spadkobierców, zasady wypowiedzania członkostwa (w tym wprowadzenia dłuższego okresu pozwalającego na wystąpienie ze spółdzielni), odstąpienie od zasady jeden członek – jeden głos. Nowatorskie są niektóre niemieckie regulacje związane z walnym zgromadzeniem, np. podejmowanie decyzji przez spółdzielców w drodze elektronicznej czy też możliwość uczestnictwa członków rady nadzorczej w walnym zgromadzeniu przy pomocy transmisji audio i wideo. Na uwagę zasługuje także odrębna ustawa o przekształceniach (*Umwandlungsgesetz*), której odpowiednika nie ma w polskim systemie. W świetle tego aktu prawnego spółdzielnie mogą swobodnie łączyć się z innymi podmiotami gospodarczymi. Co istotne, również spółki kapitałowe, np. spółka akcyjna, mogą przekształcić się w spółdzielnię. Dodatkowo przepisy podatkowe stanowią jeden z efektywnych czynników zachęcających do wyboru formy spółdzielni oraz przekształcania spółek w spółdzielnie.

Funkcjonowanie spółdzielni, szczególnie typu Raiffeisen, w Niemczech wpisuje się w potrzeby współpracy producentów rolnych na różnych etapach prowadzenia działalności rolniczej – począwszy od zakupu środków produkcji, poprzez korzystanie z maszyn rolniczych, sprzedaż plonów i doradztwo, aż po przetwórstwo. Silne spółdzielnie są wiarygodnymi partnerami handlowymi i kontraktowymi, np. w przetwarzaniu i wprowadzaniu do obrotu produktów pochodzenia zwierzęcego i roślinnego⁷⁰. Spółdzielnie działające w rolnictwie należą do spółdzielni regionalnych, a te z kolei są członkiem Deutscher Raiffeisenverband e.V. Omawiane podmioty współpracują, wymieniają doświadczenia oraz organizują szereg szkoleń i konferencji, stwarzając możliwości rozwoju dla członków spółdzielni podstawowych. Organizacje podejmują działania mające chronić ich interesy na szczeblu krajowym

---

70 Landwirtschaftliche Waren- und Dienstleistungsgenossenschaften, <URL=<http://www.genossenschaftsverband.de/mitglieder/landwirtschaftliche-genossenschaften/>>, [dostęp: 07.07.2019].

i unijnym. Oprócz siedzib w Berlinie oraz Bonn Deutscher Raiffeisenverband ma bowiem także siedzibę w Brukseli.

Zaobserwować można ewolucję spółdzielni w podmioty bardziej dynamiczne rozszerzające działalność, co wpisuje się w wielofunkcyjny i zrównoważony rozwój rolnictwa. Taki kierunek jest możliwy m.in. dzięki zmianom prawodawstwa dotyczącego spółdzielni. Producentom rolnym działającym w spółdzielczych łatwiej także spełnić wyzwania związane z prowadzeniem działalności rolniczej metodami ukierunkowanymi na dbałość o ochronę środowiska, rozwój rolnictwa zrównoważonego oraz wzrost gospodarczy przyjazny środowisku poprzez innowacje, wprowadzenie nowych technologii czy produktów, zmianę procesów produkcyjnych. Nie dążą, co do zasady, do maksymalizacji zysku, a ten ewentualnie wypracowany z reguły przeznaczają na dalszy rozwój spółdzielni. Tworzą także fundusze wspierające dochody spółdzielców-producentów rolnych. Spółdzielnie prowadzące działalność rolniczą, muszą spełnić wiele wymagań prawnych związanych z ochroną środowiska i dobrotanem zwierząt, co także wpisuje się w wyzwania dla rolnictwa. Z kolei spółdzielnie mleczarskie jako podmioty skupujące mleko i zarazem przetwórcy są zobligowane do prowadzenia działalności według przepisów związanych z unijnym rynkiem mleka oraz prawem żywnościowym. Europeizacja przepisów mających wpływ na formułę organizowania i funkcjonowania spółdzielni rolniczych łączy się z ekspansywnym rozwojem prawa rolnego⁷¹, żywnościowego oraz współczesnymi wyzwaniami rolnictwa.

W sektorze rolnym – z uwagi na sytuację na rynkach europejskim i światowym, procesy globalizacji i instrumenty Wspólnej Polityki Rolnej – następować będzie dalszy proces konsolidacji spółdzielni. Zmniejszanie się liczby producentów rolnych oznacza mniejszą liczbę członków. Jednak istotne są obroty spółdzielni, a one z reguły wzrastają. Świadczy to z kolei o rozwoju spółdzielni i rolników będących jej członkami. Jak zostało wykazane w artykule, odnotować należy także powstawanie nowych podmiotów spółdzielczych w Niemczech w zakresie np. energii odnawialnej.

Aktualny trend rozwoju spółdzielni w Niemczech wpisuje się w rozwój polityk i przepisów unijnych oraz nowych wyzwań dla rolnictwa. Wiąże się to np. z koniecznością zwiększenia konkurencyjności producentów rolnych, ochroną produktów regionalnych, ekonomią społeczną, energetyką, ochroną środowiska, przetwórstwem. Reasumując stwierdzić należy, że

---

71 Tendencje rozwoju prawa rolnego – zob. R. Budzinowski, *Problemy ogólne prawa rolnego, Przemiany podstaw legislacyjnych i koncepcji doktrynalnych*, Poznań 2008, s. 73 i nn. Na temat ekspansji prawa rolnego zob.: R. Budzinowski, *Współczesne tendencje rozwoju prawa rolnego*, „*Studia Iuridica Agraria*” t. VII, 2009, s. 17 i nn.

przepisy prawne regulujące spółdzielnie rolnicze, ich organizację i funkcjonowanie w Niemczech starają się odpowiadać na wyzwania współczesnego rolnictwa.

Bibliografia

- Bartenstein K., Durner W., Epiney A., Proelß A., *Internationales Umweltrecht*, München 2017.
- Beuthien V., *Die Europäische Genossenschaft als gesellschaftsrechtliche Herausforderung – Was muss ein Genossenschaftsgesetz leisten?*, „Zeitschrift für das gesamte Genossenschaftswesen” t. LVII, 2007.
- Beuthien V., Schöpflin M., Wolff R., *Genossenschaftsgesetz: mit Umwandlungs- und Kartellrecht sowie Statut der Europäischen Genossenschaft*, München 2018.
- Bleschke Ch., *Die Verchmelzung eigetregener genossenschaften*, Boorberg 2003.
- Brockmeier T., *Zur Reform des deutschen Genossenschaftsgesetzes – Frischer Wind durch das Statut der Europäischen Genossenschaft (SCE)*, [w:] *Volkswirtschaftliche Theorie der Kooperation in Genossenschaften*, red. Th. Brockmeier, U. Fehl, Marburger Schriften zum Genossenschaftswesen, t. 100, Göttingen 2007.
- Böttcher L., Habighorst O., Schulte Ch., *Umwandlungsrecht, Gesellschaftsrecht, Steuerrecht, Verfahrensrecht*, Baden-Baden 2019.
- Budzinowski R., *Problemy ogólne prawa rolnego, Przemiany podstaw legislacyjnych i koncepcji doktrynalnych*, Poznań 2008.
- Budzinowski R., *Współczesne tendencje rozwoju prawa rolnego*, „Studia Iuridica Agraria” t. VII, 2009.
- COPA, COGECA, *Promowanie pozycji rolników i spółdzielni w łańcuchu dostaw żywności*, <URL=http://www.copa-cogeca.be/img/user/file/902_v_P.pdf>, [dostęp: 09.09.2019].
- Deutscher Raiffeisenverband e.V., *20 Jahre Agrargenossenschaften eine Erfolgsgeschichte*. Raiffeisen, <<http://www.raiffeisen.de>>, [dostęp: 05.09.2019].
- Agrarrecht*, red. M. Düsing, J. Martínez, München 2016.
- Enkhardt S., *Energiegenossenschaften sehen sich von Politik bei Photovoltaik ausgebremst*, <URL=<http://www.pv-magazine.de/2019/07/22/energiegenossenschaften-sehen-sich-von-politik-bei-photovoltaik-ausgebremst/>>, [dostęp: 09.09.2019].
- Fehl U., *Marburger Schriften zum Genossenschaftswesen*, t. 100, Göttingen 2007.
- Gätsch A., *Verfassung der Genossenschaft*, [w:] *Beck'sches Handbuch der Genossenschaft*, red. M. Helios, Th. Strieder, München 2009.

- Geschwandtner M., Helios M., *Genossenschaftsrecht, Das neue Genossenschaftsgesetz und die Einführung der Europäischen Genossenschaft*, Freiburg-Berlin-München 2006.
- Grosse T. G., *Polityka regionalna Unii Europejskiej i jej wpływ na rozwój gospodarczy. Przykład Grecji, Włoch, Irlandii i wnioski dla Polski*, Warszawa 2000.
- Günther R., *Mitgliedschaft von „Investoren – in Genossenschaften*, [w:] Perspektiven für genossenschaftliche Finanzierung, Hamburger Beiträge zum Genossenschaftswesen, t. 28, red. H.-H. Münkner, R. Günther, Hamburg 2002.
- Kommentar zum Umwandlungsgesetz*, red. M. Habersack, H. Wicke, München 2019.
- Helios M., *Ertragsbesteuerung der Genossenschaft und ihrer Mitglieder*, [w:] *Beck'sches Handbuch der Genossenschaft*, red. M. Helios, Th. Strieder, München 2009.
- Berliner Kommentar zum Genossenschaftsgesetz*, red. K. P. Hillebrandt, J. Keßler, Berlin 2019.
- Klagge B., Meister T., *Energy cooperatives in Germany – an example of successful alternative economies?*, „Local Environment” nr 7, 2018.
- Klotz G., *Genossenschaften als Alternative zu Kapitalgesellschaften in Zeiten der Finanz- und Wirtschaftskrise? Eine Analyse aus rechtlicher, soziologischer und wirtschaftlicher Perspektive*, Saarbrücken 2016.
- Kokocińska K., *Polityka regionalna w Polsce i w Unii Europejskiej*, Poznań 2010.
- Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów z 29 listopada 2017 r. Przyszłość rolnictwa i produkcji żywności, COM(2017) 713 final, <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/ALL/?uri=CELEX:52017DC0713>>, [dostęp: 07.07.2019].
- Komunikat Komisji Europejskiej do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów z 13 lutego 2012 r., <URL=<http://www.eur-lex.europa.eu>>, [dostęp: 07.07.2019].
- Lang J., Weidmüller L., *Genossenschaftsgesetz, Gesetz betreffend die Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften. Mit Erläuterungen zum Umwandlungsgesetz. Kommentar*, Berlin 2019.
- Leinpinsel J., *Biogasanlagen in genossenschaftlicher Rechtsform*, „Dialog” nr 2, 2007.
- Münkner H.-H., *Fördermitglieder, Investorenmitglieder und externe Anteilseigner – neue Ansätze zur Milderung der strukturellen Schwächen im Finanzierungsbereich*, [w:] *Genossenschaftsrecht im Spannungsfeld von Bewahrung und Veränderung*, red. R. Steding, Göttingen 1994.

- Münkner H., *Germany*, [w:] *Study on the implementation of the Regulation 1435/2003 on the Statute for European Cooperative Society (SCE)*, Part II. National Report, Brussels 2010.
- Norer R., *Handbuch zum Agrarrecht*, Bern 2017.
- Norer R. *Agrarrecht: Entwicklungen 2017*, Bern 2018.
- ONZ, *Przekształcamy nasz świat: Agenda na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030*, <URL=http://www.unic.un.org.pl/files/164/Agenda%202030_pl_2016_ostateczna.pdf>, [dostęp: 10.09.2019].
- Pastuszka S., *Polityka regionalna Unii Europejskiej. Cele, narzędzia, efekty*, Warszawa 2012.
- Peters H-J., Hesselbarth Th., Peters F., *Umweltrecht*, München 2015.
- Suchoń A., *Prawna koncepcja spółdzielni rolniczych*, Poznań 2016.
- Suchoń A., *Wpływ polityki i prawa Unii Europejskiej na rozwój spółdzielni rolniczych w wybranych krajach członkowskich*, „Przegląd Prawa Rolnego” nr 1, 2015.
- Zegar J., *Współczesne wyzwania rolnictwa*, Warszawa 2012.

